

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД
ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ФАХІВЦЯ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ПРОЦЕСІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

У роботі висвітлюються особливості соціально-психологічного супроводу професіоналізації фахівця з соціальної роботи на етапі професійної підготовки у закладах вищої освіти. Обґрунтовано необхідність створення сприятливих умов для життєвого самовизначення й самореалізації кожної особистості, підготовку висококваліфікованого, конкурентоспроможного, здатного до постійного самовдосконалення, успішного розвитку як особистості і професіонала, реалізації творчого потенціалу, забезпечення гармонійного професійного становлення фахівця, підтримку його інноваційної діяльності та громадської активності у процесі професіоналізації фахівця.

Автор зазначає, що соціально-психологічний супровід професіоналізації фахівця з соціальної роботи потребує використання різних видів, форм і методів роботи, що сприятиме формуванню, розвитку й саморозвитку внутрішніх сил особистості фахівця, активізації механізмів саморегуляції, індивідуальному прийняттю фахівцями з соціальної роботи цінностей діалогічної взаємодії, пошуку власного стилю діяльності, підвищенню професійної культури, розширенню практичних можливостей і професійної компетентності, гармонізації його внутрішнього світу і загалом його професійному становленню у сфері соціальної роботи.

Виявлено, що соціально-психологічний супровід професіоналізації як процес соціалізації фахівців уможливорює виокремлення первинної і вторинної професіоналізації, де первинна професіоналізація передбачає сприяння отриманню професійних знань, умінь і навичок, необхідних для успішного здобуття спеціальності, період формування фахівця як суб'єкта професійної діяльності і професійних відносин, вторинна – сприяння формуванню фахівця як професіонала,

досягнення «акме», тобто супровід безпосередньо процесу становлення і розвитку професіоналізму у фахівців, формування професійного досвіду і майстерності, самореалізації особистості фахівця у професійній діяльності.

***Ключові слова:** соціальна робота; соціально-психологічні особливості; соціально-психологічний супровід; професіоналізація; фахівець.*

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах освітніх та соціальних трансформацій сьогодення суспільство й держава висувають нові вимоги, забезпечення яких потребує не лише професійних знань, але і спеціальних здатностей особистості, котрі б забезпечували динамізм професійної поведінки, самостійність у пошуках, засвоєнні інформації та прийнятті адекватних рішень в «нестандартних ситуаціях», адаптації до нових життєвих умов (Шегда, 2008). Сучасне українське суспільство потребує кваліфікованих фахівців із сформованою здатністю ефективно створювати базу для формування особистісної культури фахівця, формування системи ціннісних ставлень до світу, до самого себе; для реалізації всіх найкращих потенцій, закладених у людині, формувати особистість до співробітництва, спрямованого на засвоєння вироблених людством культурних цінностей (Проекти стандартів вищої освіти України, 2017), забезпечення ефективного поєднання ключових компетенцій фахівця інноваційного типу та його відповідальну активність.

Процес професіоналізації фахівця потребує створення сприятливих умов для життєвого самовизначення й самореалізації кожної особистості, підготовку висококваліфікованого, конкурентоспроможного, здатного до постійного самовдосконалення, успішного розвитку як особистості і професіонала, реалізації творчого потенціалу, забезпечення гармонійного професійного становлення фахівця, підтримку його інноваційної діяльності та громадської активності. Це можливо при умові, коли, як зазначає Т. Ткач, існують інформаційний, діловий та психологічний обміни, які забезпечують виникнення і розвиток складносуб'єктних стосунків, й уможливають виокремлення у закладах вищої освіти: 1) інформаційного простору – обміну досвідом, знаннями, вміннями й навиками; 2)

виховного простору, що включає моральні цінності суспільства й особистості; 3) соціокультурного – зміни відповідно до спрямованості людини на самореалізацію (Ткач, 2006).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення особистості фахівця передбачає його особистісний і соціальний розвиток як суб'єкта соціальної дії, здатного до орієнтування і вирішення професійних завдань у мінливих соціальних умовах. Термін «професіоналізація» тлумачать по-різному, а саме: спеціальну професійну підготовку особистості до майбутньої професійної діяльності, тобто саме професійну освіту; процес і результат системних перетворень особистості фахівця, що включають взаємозалежні прогресивні зміни підсистем професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості, нормативності діяльності та поведінки і продуктивної Я-концепції (Дуткевич, с. 125-126); процес, результатом якого є формування у фахівця об'єктивної (знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей) і суб'єктивної (сформованої адекватної мотивації) готовності до професійної діяльності) (Деркач, 2006).

Професіоналізація поєднує два взаємозалежних компоненти – соціальний і психологічний. Психологічний аспект відображає поняття «професійний розвиток» і характеризує становлення професійної самосвідомості, розвиток внутрішніх особистісних структур фахівця, які забезпечують ефективне виконання професійних обов'язків і функцій. Соціальний аспект відбиває поняття «професійна соціалізація», пов'язане з формуванням професійних знань, умінь і навичок, опануванням соціально-професійних норм, становленням особистості як суб'єкта професійної діяльності. Поняття «супровід» міцно увійшло у професійне життя фахівців з соціальної роботи. Щодо соціально-психологічного супроводу, то у науково-методичній літературі не має єдиного підходу до визначення його цілей, завдань і змісту. Супровід визначають як: допомогу суб'єктові у формуванні орієнтаційного поля розвитку, опираючись на внутрішній потенціал людини, а відповідальність за дію в якому несе він сам, тобто право самостійно робити вибір і нести за нього відповідальність (Зеєр, 2005); складний процес взаємодії супроводжувача і супровідного, результатом якого є рішення й дія, що веде до

прогресу в розвитку супроводжуваного (Казакова, 2008) та ін. Психологічний супровід розуміють як процес організації та проведення комплексу заходів з метою подолання ускладнень, підвищення рівня загальної та ситуативної психологічної стійкості і сприяння ефективному виконанню завдань в різних умовах діяльності. Це цілісний процес вивчення, формування, розвитку і корекції професійного становлення особистості з урахуванням своєрідності і психологічних особливостей кожної стадії, а також права особистості нести відповідальність за своє професійне життя (Зеєр, 2005).

Соціально-психологічний супровід професіоналізації фахівця з соціальної роботи передбачає створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку і саморозвитку особистості, професійного становлення шляхом його індивідуалізації та захисту соціального і психічного здоров'я усіх працівників соціальної служби шляхом застосування методів і технологій практичної психології, соціальної педагогіки і соціальної роботи. Супровід – це комплексний метод, в основі якого – єдність чотирьох функцій: діагностика суті виниклої проблеми; інформація про суть проблеми й шляхи її розв'язання; консультація на етапі ухвалення рішення й вироблення плану вирішення проблеми; первинна допомога на етапі розв'язання проблеми (Казакова, 2008).

Соціально-психологічний супровід професіоналізації фахівця з соціальної роботи являє собою комплекс послідовних заходів, що сприяють оптимізації формування і розвитку в особистості професійної спрямованості, професійно важливих якостей і властивостей, спрямованих на самореалізацію фахівця як професіонала, максимальної реалізації особистісного потенціалу у професійній діяльності. Реалізація такого супроводу має бути заснована на принципах науковості, послідовності та безперервності, оптимізації, системності, індивідуалізації, адекватності, спрямованості на максимально можливі професійні досягнення (Кокун, 2009).

Мета дослідження полягає у виявленні соціально-психологічних особливостей супроводу професіоналізації фахівця з соціальної роботи у процесі

професійної підготовки, що сприяють професійному становленню фахівця як професіонала.

Завдання:

1) дослідити особливості соціально-психологічного супроводу професіоналізації фахівця з соціальної роботи у процесі професійної підготовки

2) виявити соціально-психологічні особливості супроводу професіоналізації фахівця з соціальної роботи у процесі професійної підготовки, що сприяють професійному становленню фахівця як професіонала.

Викладення основного матеріалу дослідження. Гуманістична спрямованість соціальної роботи як професійної діяльності побудована на «суб'єкт-суб'єктній та суб'єкт-об'єктній взаємодії людей і спрямована на поліпшення скрутної життєвої ситуації клієнтів, недопущення загострення їх проблем та підвищення якості життя в цілому», Н. Кривоконь звертає особливу увагу на її соціально-психологічне забезпечення як «сукупність теоретичних положень та розроблених на їх основі практичних моделей діяльності, що спрямоване на оптимізацію процесу і результату професійної взаємодії в соціальній роботі» (Кривоконь, 2015, с. 201-213). Авторка наголошує на використанні експериментально-генетичного (генетико-моделюючого) методу наукового пізнання, що уможлиблює переорієнтацію сучасного розуміння соціальної роботи та соціальних послуг з діяльності щодо вирішення проблем клієнтів на діяльність, що передбачає організацію розвитку й саморозвитку особистості, яка опинилась в скрутній життєвій ситуації, з урахуванням унікальності, досвіду, індивідуальних особливостей, культурно-історичного та соціального контексту її життя. Розроблена Н. Кривоконь концепція та модель соціально-психологічного забезпечення соціальної роботи сприяють адекватному вирішенню проблем, пов'язаних з потребою «психологізації» системи надання соціальних послуг та різних видів допомоги населенню.

Соціально-психологічний супровід професіоналізації (СПС) як процесу соціалізації фахівців уможлиблює виокремлення первинної і вторинної професіоналізації (Цвик, 2003) СПС первинної професіоналізації передбачає

сприяння отриманню професійних знань, умінь і навичок, необхідних для успішного здобуття спеціальності, період формування фахівця як суб'єкта професійної діяльності і професійних відносин. Специфіка СПС вторинної професіоналізації передбачає сприяння формуванню фахівця як професіонала, досягнення «акме», тобто супровід безпосередньо процесу становлення і розвитку професіоналізму у фахівців, формування професійного досвіду і майстерності, самореалізації особистості фахівця у професійній діяльності. Тому варто здійснювати СПС, починаючи зі стадії професійної адаптації, коли молодий фахівець розпочинає свою трудову діяльність у новому соціально-професійному та організаційно-економічному середовищі, засвоює професійну діяльність і професійну культуру. СПС професійної адаптації сприяє зростанню можливостей професійної кар'єри, підвищенню кваліфікації, досягненню майстерності і професіоналізму, забезпечуючи взаємодію фахівця і соціальної служби. Важливу роль на цій стадії відіграє діяльність супервізора, що набула особливої актуальності і реалізації впродовж останніх років у нашому українському суспільстві, хоча широко використовується закордоном (Горішна, 2008, с. 8-18).

Базові стандарти супервізії визначені Асоціацією соціальних працівників і передбачають формування етично-ціннісного поля для її впровадження, а саме: ціннісних засад супервізії, форм і методів її реалізації, особливостей її впровадження (Standards for Clinical Supervision for Social Workers, 2003; Supervision in Social Care, 2009]. Цінності й етичні принципи надання супервізії є її складовими, що сприяють реалізації основних завдань та функцій (контрольної, освітньої та консультативної) «надання допомоги психологічними засобами професіоналам, що здійснюють психологічну допомогу іншим людям» (Залевський, 2008) і «відповідає принципам соціальної роботи: гуманізму, поваги до клієнта, необхідності його наснаження до нарощення власного соціального потенціалу» (Кривоконь, 2016, с. 64-68).

Особливого значення набуває супровід на стадіях формування професійної компетентності та майстерності, коли фахівець прагне реалізувати свої потенційні можливості, набути професійної компетентності та професійного мислення,

досягнути ідеалу фахівця соціальної роботи та високого рівня професіоналізму, здатності організувати людей задля досягнення визначених цілей, готовності оцінювати й аналізувати соціальні наслідки своїх дій (Standards for Clinical Supervision for Social Workers, 2003, с. 33). Крім того, фахівець повинен вміти самостійно аналізувати конкретну ситуацію, оцінювати можливі наслідки та брати відповідальність за обрані рішення, які часто пов'язані з життям людини (Лобанова, с. 35]. Це, у свою чергу підтверджує необхідність використання супервізії як професійної діяльності, «синтетичного продукт злиття зовнішніх обставин, ситуаційних змінних, соціальних шансів та особистісних очікувань, диспозицій, схильностей, навичок» (Титаренко, с. 31), що сприяють розкриттю можливостей особистості реалізувати себе у тому чи іншому аспекті.

Супервізію можна використовувати і як унікальну, творчу технологію формування професійних компетенцій, інструмент їх навчання, «цілеспрямовану професійну взаємодію супервізора зі спеціалістом-початківцем» (Фокін, 2010, с. 216), управлінську технологію, що сприяє більш повному використанню внутрішніх ресурсів соціальної служби через організацію системи взаємної допомоги і надання підтримки досвідченими фахівцями-професіоналами молодим працівникам (Савка, 2013, с. 39, Карагодіна, 2014, с. 30).

Соціально-психологічний супровід професійного становлення особистості фахівця у сфері соціальної роботи містить: 1) здійснення грамотної і своєчасної діагностики щодо визначення потенційних можливостей фахівця, виявлення його особистісного потенціалу та ймовірних проблем професійної адаптації у колективі соціальної служби; 2) надання допомоги фахівцю у проектуванні професійно-особистісного шляху, що передбачає процес реалізації ним професійних обов'язків і функцій соціальної роботи, враховуючи кваліфікаційний ступінь, формування професійних знань, умінь і навичок, опанування соціально-професійних норм, становлення особистості як суб'єкта професійної діяльності; 3) допомога у самопроектуванні і саморегуляції професійного шляху та моделювання й детальний опис дій фахівця на кожній зі стадій професійного становлення; 4) створення необхідних умов для максимальної реалізації професійно-

особистісного шляху, постійного патронажу професійного становлення особистості фахівця; 5) стимулювання до самоствердження, самовдосконалення і самореалізації у професійній діяльності; 6) спрямування на формування ціннісного ставлення до становлення особистості фахівця з соціальної роботи; розуміння й усвідомлення процесу становлення; переживання позитивних почуттів до становлення особистості фахівця; дієвості і рефлексивності; 7) проведення моніторингу професійного становлення, виявлення ймовірних проблем у самореалізації фахівця, його професійному становленні; 8) корекція задуму проекту особистісного професійного шляху із врахуванням отриманої інформації; 9) виявлення соціальних і психологічних проблем у професійному становленні фахівця і мінімізація негативних наслідків; 10) включення соціального працівника у процес самозміни, самокорекції й самоздійснення з метою його самореалізації як професіонала, досягнення «акме».

Серед основних форм реалізації функцій соціально-психологічного супроводу є: адаптація, моніторинг, самопроектування, саморегуляція, самоствердження і самовдосконалення (техніки афірмації, що сприяють позитивному утвердженню себе, зміні мислення, моделюванню бажаного майбутнього), рефлексія, супервізія та інші).

Соціально-психологічний супровід професіоналізації фахівця з соціальної роботи уможливорює використання як індивідуальних, так і групових методів психологічної роботи: бесіди, консультації, дискусії, тренінги, брейн-стормінг, психотехнічні ігри і вправи, методи, засновані на невербальній активності, психокорекційні, психодіагностичні та інші. Варто звернути увагу, що дієвими є методи, які передбачають активність, залучення до дії, створення ситуації переживання та випробування, що сприяє глибшому проникненню в зміст та кращому запам'ятовуванню (Балахтар, 2015).

Корисним на нашу думку, може бути використання групових технік, серед різноманіття яких можна виокремити три загальні типи: техніки встановлення та підтримки контакту, техніки впливу і трансформаційні техніки. Особливої уваги заслуговує застосування психокорекційних технік у процесі психологічного

супроводу становлення особистості фахівця у сфері соціальної роботи, що орієнтовані на розвиток здорової творчої особистості, її потенціалу, усунення недоліків у розвитку фахівця. Психологічна корекція відрізняється від психологічного консультування та психотерапії тим, що вона не націлена на зміну поглядів, внутрішнього світу особистості і може здійснюватися навіть у тому випадку, коли клієнт не усвідомлює своїх проблем і психологічного змісту корекційних вправ. Психокорекція також розглядається як процес розширення діапазону реагування клієнта на ті чи інші подразники, формування навичок, що роблять його поведінку більш досконалою, підвищують адаптивні можливості його особистості (Дуткевич, 2010, с. 114).

Для ефективної реалізації професійної діяльності у сфері соціальної роботи фахівцю важливо володіти мистецтвом слухати співрозмовника (клієнта). Більшість людей удосконалює комунікативні навички і вміння упродовж життя, ламаючи в собі усталені звички, виховуючи щирий інтерес до людей і того, про що вони говорять, засвоюючи прийоми професійного слухання. Це, в свою чергу, дозволяє не тільки привернути співрозмовника до себе, зуміти зрозуміти його точку зору, але й впливати на неї. Варто також пам'ятати, що кращий співрозмовник не той, хто вміє добре говорити, а той, хто вміє слухати. Люди, здебільшого, схильні слухати інших тільки після того, як вислухають їх. *Слухання* – це процес, у ході якого між людьми встановлюються зв'язки, виникає відчуття взаєморозуміння, яке робить ефективним будь-яке спілкування (Панок, 2001). Слухання може відбуватися як у рефлексивній, так і у нереклексивній формах. Зокрема, *нереклексивне* – це слухання, що дає співрозмовнику можливість висловитися, і полягає в умінні мовчати. Співрозмовнику хочеться висловитися, щоб його почули, і його менше за все цікавлять зауваження інших учасників. Упродовж розмови необхідно дивитися на свого партнера, позою, жестами та мімікою висловлюючи увагу і готовність слухати, записувати важливі моменти бесіди. Інакше кажучи, це слухання без втручання, без відображення відчуттів.

Вид слухання, в якому на перший план виступає відображення, уточнення інформації, що «допомагає пов'язувати окремі фрагменти розповіді, внаслідок чого

реалізується розуміння» (Балахтар, 2017), активніше використовується словесна форма, називають *рефлексивним* або *активним слуханням*. Психоемоційними механізмами, що забезпечують здійснення рефлексивного та нерефлексивного слухання, є рефлексія, емпатія, ідентифікація (Панок, 2001). *Рефлексія* – самопізнання внутрішніх станів на раціональному рівні (аналіз). *Емпатія* – самопізнання внутрішніх станів на емоційному рівні (співчуття, співпереживання). *Ідентифікація* – уподібнення, намагання уподібнитись партнеру у взаємодії. Рефлексивне слухання передбачає наступні види втручання та аналіз: невербальне (емпатія), вербальне, парафраз, уточнення – редагування, вербалізацію, резюмування. Нерефлексивне слухання відбувається без втручання, без відображення почуттів. Тому соціальному працівникові для оволодіння мистецтвом слухання варто формувати відповідні навички і прийоми слухання, а саме: підтримку уваги (спрямованість, стійкість уваги, візуальний контакт) використання елементів невербального спілкування (погляд, пози, жести, мова міжособистісного простору, зміна тембру, інтонації голосу), репліки і запитання, наявність розвинених особистісних утворень (розуміння, симпатії, схвалення) (Балахтар, 2015).

Здатність до емпатійного розуміння розширюється тим більше, чим більше ми довіряємо своїм почуттям, словам, імпульсам, уяві, чим глибшим є наш інтерес до кожної людини, чим багатшим і різноманітнішим є уявлення про інших. Фахівець не повинен поспішати з висновками, оцінками, інтерпретаціями, діагнозами, а поведінку має будувати як безпосередню емоційну реакцію на розповідь учасника, щирий відгук на його складні, часто болісні переживання.

Висновки. Таким чином, соціально-психологічний супровід професіоналізації фахівця з соціальної роботи як процес їх соціалізації потребує використання різних видів, форм і методів роботи, що сприятиме формуванню, розвитку й саморозвитку внутрішніх сил особистості фахівця, активізації механізмів саморегуляції, індивідуальному прийняттю фахівцями з соціальної роботи цінностей діалогічної взаємодії, пошуку власного стилю діяльності, підвищенню професійної культури, розширенню практичних можливостей і

професійної компетентності, гармонізації його внутрішнього світу і загалом його професійному становленню у сфері соціальної роботи.

Обґрунтовано, що СПС становлення особистості фахівця полягає у діагностиці його потенційних можливостей, потенціалу, наданню допомоги у проектуванні, самопроектуванні і саморегуляції професійно-особистісного шляху, стимулюванні до самоствердження, самовдосконалення і самореалізації у професійній діяльності, моніторингу професійного становлення, корекція задуму проекту особистісного професійного шляху тощо.

Доцільними, на нашу думку, серед основних форм реалізації функцій соціально-психологічного супроводу є: адаптація, моніторинг, самопроектування, саморегуляція, самоствердження і самовдосконалення (техніки афірмації, що сприяють позитивному утвердженню себе, зміні мислення, моделюванню бажаного майбутнього), рефлексія, супервізія та інші). Соціально-психологічний супровід професіоналізації фахівця з соціальної роботи уможливорює використання як індивідуальних, так і групових методів психологічної роботи: бесіди, консультації, дискусії, тренінги, брейн-стормінг, психотехнічні ігри і вправи, методи, засновані на невербальній активності, психокорекційні, психодіагностичні та інші.

До перспектив подальшого дослідження належить обґрунтування і впровадження у професійну діяльність соціальних служб психологічних умов формування продуктивної і цілеспрямованої діяльності особистості фахівця з соціальної роботи щодо реалізації особистісного потенціалу на різних стадіях професійного становлення.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. *Балахтар В. В. (2015). Соціально-психологічний тренінг і маніпуляція. Черемош, 432 с.*
2. *Балахтар В. В. (2017). Педагогіка і психологія у соціальній роботі. К : Талком, 444 с.*

3. *Горішна Н.* (2008). Супервізія у практиці соціальної роботи та підготовки соціальних працівників у США. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород, №15. С. 8-18.

4. *Деркач А. А.* Селезнева Е. В. (2006). Акмеологическая культура личности : содержание, закономерности, механизмы развития. М. : Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж : Издательство НПО «МОДЭК», 496 с.

5. *Дуткевич Т. В.* Савицька. О. В. (2010). *Практична психологія : Вступ до спеціальності*. К. : ЦУЛ, 256 с.

6. *Залевский Г. В.* (2008). Супервизия: практика в поисках теории. *Сибирский психологический журнал*. № 30, С. 7-13.

7. *Зеер Э. Ф.* (2005). *Психология профессий*. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Академический Проект, Фонд «Мир», 336 с.

8. *Казакова Е. И.* (2007). *Толерантность – путь к развитию*. СПб: Изд-во Ютас, С. 24-36.

9. *Карагодіна О. Г., Байдарова О. О.* (2014). Запровадження супервізії у соціальній роботі: бар'єри та ресурси. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія : збірник / Черніг. нац. технол. ун-т*. Чернігів : ЧНТУ, №1(4). С. 29-36.

10. *Кокун О. М.* (2009). Методологічні засади та практичні заходи психофізіологічного забезпечення професійного становлення фахівця. *Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного ун-ту. ім. І.Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* [за ред. С. Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої]. Вип. 5. Кам'янець-Подільський: Аксіома, С. 214-223.

11. *Кривоконь Н. І.* (2015). Роль соціально-психологічного забезпечення в контексті «Психологізації» соціальної роботи. *Психологія і особистість*. № 2(1). – С. 201-213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psios_2015_2%281%29__16 // С.204

12. *Кривоконь Н. І.* (2016). Супервізія як чинник вдосконалення соціальної роботи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія. Вип. 61.* С. 64-68 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2016_61_14.

13. *Лапишина В. Л.* (2005). Професіоналізація: сутність та структура поняття. *Український соціум. № 2/3.* С. 54-58.

14. *Лобанова Н. Н., Косарев В. В., Крючатов А. П.* (1997). *Профессиональная компетентность педагога.* Самара – Санкт-Петербург, 106 с.

15. *Панок В., Чепелева Н., Титаренко Т.* (2001). *Основи практичної психології.* К. : Либідь, 536 с.

16. Проекти стандартів вищої освіти України: [Електронний ресурс] Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti> 231-soczialna-robota-magistr-29.05.2017-1

17. *Савка В.* (2013). Супервізія в управлінні недержавними організаціями соціальної сфери: інституційний аналіз. Соціологічні студії. №2(3). С.34-36.

18. *Титаренко Т. М., Кочубейник О. М., Черемних К. О.* (2014). *Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності:* монографія; НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. К. : Міленіум, 206 с

19. *Ткач Т. В.* (2006). Образовательное пространство в развитии цивилизаций. *Актуальні проблеми : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; за ред. С. Д. Максименка.* К.: Логос, 2006. Т.7. Вип. 8. С. 454.

20. *Фокин И. В.* (2010). Потенциалы супервизии и их актуализация в практике социальной работы. *Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова: Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. №2, Т. 16.* С. 216-221.

21. *Цвык В. А.* (2003). *Профессионализация как социальный процесс,* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecsocman.edu.ru/images/pubs/2004/11/16/0000183539/Tsvyk.do>

22. Шегда О. В. (2008). Психологічна служба як елемент освітнього простору ВНЗ. *Актуальні проблеми психології* : зб. Наук. Праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Т.7: Екологічна психологія, Вип. 15. Київ, С. 320-325.

23. Шукина Ю. В. (2004). Актуальные проблемы супервизорской практики (тезисы) Бюллетень Международной научно-практической конференции «Европейское качество профессионального высшего образования: критерии оценки и динамики развития». Рига, С.87-89.

24. Morales A., Sheafor B. (1990). *Social Work: A profession of many faces*. Boston, 325 p.

25. French B., Hancock D. and others. (2003). *Standards for Clinical Supervision for Social Workers*. The Newfoundland and Labrador Association of Social Workers, P. 1-9.

26. *Supervision in Social Care* (2009). Social Care Association, P. 1-6. – Retrieved from:

<http://www.socialcareassociation.co.uk/Portals/0/Public%20Docs/Supervision%20in%20Social%20Care.pdf>. – Title from the screen.

REFERENCES

1. Balakhtar V. V. (2015). *Sotsialno-psykhologichnyi treninh i manipuliatsiia*. Cheremosh, 432 s.

2. Balakhtar V. V. (2017). *Pedahohika i psykhologhiia u sotsialnii roboti*. K : Talkom, 444 s.

3. Horishna N. (2008). *Superviziia u praktytsi sotsialnoi roboty ta pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv u SShA*. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: Seriia «Pedahohika. Sotsialna robota». Uzhhorod, №15. S. 8-18.

4. Derkach A. A. Selezneva E. V. (2006). *Akmeolohycheskaia kultura lychnosty : sodержanye, zakonomernosty, mekhanyzmy razvytyia*. M. : Yzdatelstvo Moskovskoho psykhologo-sotsyalnoho ynstituta; Voronezh : Yzdatelstvo NPO «MODЭK», 496 s.

5. Dutkevych T. V. Savytska. O. V. (2010). Praktychna psykholohiia : Vstup do spetsialnosti. K. : TsUL, 256 s.
6. Zalevskiy H. V. (2008). Supervyziya: praktyka v poyskakh teoryy. Sybyrskiy psykholohycheskyi zhurnal. № 30, S. 7-13.
7. Zeer Э. F. (2005). Psykholohyia professyi. 3-e yzd., pererab. y dop. M.: Akademicheskyyi Proekt, Fond «Myr», 336 s.
8. Kazakova E. Y. (2007). Tolerantnost – put k razvytyiu. SPb: Yzd-vo Yutas, S. 24-36.
9. Karahodina O. H., Baidarova O. O. (2014). Zaprovadzhennia supervizii u sotsialnii roboti: bariery ta resursy. Problemy sotsialnoi roboty: filosofiia, psykholohiia, sotsiolohiia : zbirnyk / Chernih. nats. tekhnol. un-t. Chernihiv : ChNTU, №1(4). S. 29-36.
10. Kokun O. M. (2009). Metodolohichni zasady ta praktychni zakhody psykhofiziolohichnoho zabezpechennia profesiinoho stanovlennia fakhivtsia. Problemy suchasnoi psykholohii : zb. nauk. prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho un-tu. im. I. Ohienka, Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy [za red. S. D. Maksymenka, L. A. Onufriievoi]. Vyp. 5. Kamianets-Podilskyyi: Aksioma, S. 214-223.
11. Kryvokon N. I. (2015). Rol sotsialno-psykholohichnoho zabezpechennia v konteksti «Psykhologizatsii» sotsialnoi roboty. Psykholohiia i osobystist. № 2(1). – S. 201-213 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psios_2015_2%281%29__16 // C.204
12. Kryvokon N. I. (2016). Superviziia yak chynnyk vdoskonalennia sotsialnoi roboty. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia : Psykholohiia. Vyp. 61. S. 64-68 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2016_61_14.
13. Lapshyna V. L. (2005). Profesionalizatsiia: sutnist ta struktura poniattia. Ukrainskyi sotsium. № 2/3. S. 54-58.
14. Lobanova N. N., Kosarev V. V., Kriuchatov A. P. (1997). Professyonalnaia kompetentnost pedahoha. Samara – Sankt-Peterburh, 106 s.

15. Panok V., Chepeleva N., Tytarenko T. (2001). Osnovy praktychnoi psykholohii. K. : Lybid, 536 s.

16. Proekty standartiv vyshchoi osvity Ukrainy: [Elektronnyi resurs] Dostupno: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti> 231-soczialna-robota-magistr-29.05.2017-1

17. Savka V. (2013). Superviziiia v upravlinni nederzhavnymy orhanizatsiiamy sotsialnoi sfery: instytutsiinyi analiz. Sotsiolohichni studii. №2(3). S.34-36.

18. Tytarenko T. M., Kochubeinyk O. M., Cheremnykh K. O. (2014). Psykholohichni praktyky konstruiuvannia zhyttia v umovakh postmodernoi sotsialnosti: monohrafiia; NAPN Ukrainy, Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii. K. : Milenium, 206 s

19. Tkach T. V. (2006). Obrazovatelnoe prostranstvo v razvytyy tsyvylyzatsyi. Aktualni problemy : zb. nauk. prats Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy ; za red. S. D. Maksymenka. K.: Lohos, 2006. T.7. Vyp. 8. S. 454.

20. Fokyn Y. V. (2010). Potentsyalы supervyzyy u ykh aktualyzatsyia v praktyke sotsyalnoi raboty. Vestnyk KHU ym. N. A. Nekrasova: Pedahohyka. Psykholohyia. Sotsyalnaia rabota. Yuvenolohyia. №2, T. 16. S. 216-221.

21. Tsvыk V. A. (2003). Professyonalizatsyia kak sotsyalnyi protsess, [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ecsocman.edu.ru/images/pubs/2004/11/16/0000183539/Tsvyk.do>

22. Shehda O. V. (2008). Psykholohichna sluzhba yak element osvitnoho prostoru VNZ. Aktualni problemy psykholohii : zb. Nauk. Prats Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy. T.7: Ekolohichna psykholohiia, Vyp. 15. Kyiv, S. 320-325.

23. Shchukyna Yu. V. (2004). Aktualnye problemy supervyzorskoii praktyky (tezysy) Biulleten Mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoii konferentsyyu «Evropeiskoe kachestvo professyionalnogo vyssheho obrazovanyia: kryteryы otsenky u dynamyky razvytyia». Ryha, S.87-89.

24. Morales A., Sheafor B. (1990). Social Work: A profession of many faces. Boston, 325 p.

25. French B., Hancock D. and others. (2003). Standards for Clinical Supervision for Social Workers. The Newfoundland and Labrador Association of Social Workers, P. 1-9.

26. Supervision in Social Care (2009). Social Care Association, P. 1-6. – Retrieved from:
<http://www.socialcareassociation.co.uk/Portals/0/Public%20Docs/Supervision%20in%20Social%20Care.pdf>. – Title from the screen

V. Balakhtar

**THE SOCIAL-PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR THE
PROFESSIONALIZATION OF A SOCIAL WORK SPECIALIST IN THE
PROCESS OF VOCATIONAL TRAINING**

Summary. *The paper highlights the peculiarities of the socio-psychological support for the professionalization of a Social Work specialist at the stage of professional training in the higher education institutions. The necessity of creation of favorable conditions for the life self-determination and self-realization of each person, preparation of highly skilled, competitive, capable of constant self-improvement, successful development of both personality and professional, realization of creative potential, ensuring of harmonious professional formation of a specialist, support of his/her innovative activity and public activity in the process of the specialist's professionalization is substantiated.*

The author notes that the socio-psychological support for the professionalization of a Social Work specialist requires the use of different types, forms and methods of work that will contribute to the formation, development and self-development of the internal forces of the personality of a specialist, the activation of self-regulation mechanisms, the individual acceptance of the values of dialogical interaction by the Social Work specialists, the search of the own style of activity, improvement of professional culture, expansion of practical possibilities and professional competence, harmonization of its

internal communication and in general his/her professional development in the field of social work.

It was found out that the socio-psychological support of professionalization as a process of socialization of specialists makes it possible to distinguish between primary and secondary professionalization, where primary professionalization involves the acquisition of the professional knowledge and skills necessary for successful acquisition of a specialty, the period of formation of a specialist as a subject of professional activity and professional relations , secondary - to facilitate the formation of a specialist as a professional, the achievement of "acme", that is, the direct support of the process of formation and development of professionalism in specialists, the formation of professional experience and skill, self-realization of the personality of a specialist in professional activities.

Keywords: *Social Work; socio-psychological peculiarities; social and psychological support; professionalization; a specialist.*